

eminentno simboličen, česar pri slečenem predmetu nikdar ni.

Popolnoma gola kapitolinska Venera učinkuje simbolično kot ideal ženske lepote. Nag, mišičast mož je izrazitejši in lepši simbol moči in zdravja kot oblečena figura. Tudi trpljenje postane na golem telesu simbolično, posebno pri Kristusu na križu. Obleka bi ta vtis največjega trpljenja zmanjšala, oslabila.

V modernem slikarstvu učinkujejo gola telesa večinoma kot slečena, posebno v pokrajinah in v interieurjih: slikar jih je v ta namen slekel in mi to čutimo. Klingerjevega Beethovna imenuje hudomušni Berlinčan »Beethoven v kopeli«, estetično ne po krivem. Tu nagota ne učinkuje simbolično, kajti Beethovnova posebnost ni nič, popolnoma nič odvisna od golega telesa. Gluhih ušes ne moremo predstavljati in ostalo telo je v tem slučaju brezpomembno, torej mora biti zakrito; Beethoven sedi tu v kopeli.

Simbolično učinkuje le nagota, ki je naravna in sama v sebi upravičena. Nasprotno leži vse,

kar je nemoralnega, lascivnega in pohotnega, v slečenem objektu; to moramo z moralnega in umetniškega stališča zavračati. Nagota v ožjem pomenu pa lahko učinkuje čisto ali moralno indiferentno. Diskusija o nenravnosti veljaj tedaj le slečenemu predstavljanju teles.

* * *

Globoko v vso moderno kulturo sega to vprašanje, v življenje posameznikov sega in v mase. Tu se tudi začneja novo delo socialne vzgoje, ki smo ga doslej zanemarjali: prave npravstvene in umetniške vzgoje naše mladine in našega naroda.¹ Krivda zablod leži globlje, kot se je zavedamo, in širje, nego slutimo: v nas samih je, v umetnosti in umetnikih, v razliki npravnih idealov in npravnostnih naziranj, predvsem pa v kulturnem življenju sploh, ki se je odtujilo trdni in zdravi podlagi npravnosti.

¹ Glej: Johannes Volkelt: Kunst und Volkserziehung. Betrachtungen über Kulturfragen der Gegenwart. — München 1911.

NARTE VELIKONJA: POŽAR.

I.

Strežnica Marja je odprla vrata in se ogledala, kakor bi se česa bala. Poznalo se ji je, da je zadovoljna, ker je našla doktorja samega v sobi. Napravljen je bil v potno obleko in je še nekaj stikal med papirji.

»Gospod, ne zamerite, da motim; to-le sem našla v zadnji sobi.«

Ko je pomolila pismo, se ji je roka tresla; nato je naglo oddrsala. Poznalo se ji je, da je izvršila težko delo.

Doktor Josip Erže, odvetniški kandidat pri advokatu Velcu, se je posmejal starkini neokretnosti in položil prvi hip pismo na mizo. Ker je zapazil na ovitku naslov, ki ni bil njegov, je bil spočetka nevoljen, dokler ni zmagala radovednost. Potegnil je pisanje iz kuverte in onemel. Na obrazu se mu je bralo ogorčenje, nato razburjenje in maščevalnost. Ko je parkrat preletel z očmi vrste, je stisnil beli papir v roki in se naslonil na mizo.

»Erna, Erna, torej si res tega zmožna!«

V sobi je dišalo po jutranjem zraku, po strehah so se pretepali in vreščali vrabci. Na ulici je zvonila električna železnica, med ropotom in pokanjem biča se je tupatam slišala krepka kletev

voznika, ki se je jezil nad tlakom in stresal svojo jezo nad konji.

Koncipijent je sedel nepremično na stolu in zrl nemo predse. Stroge poteze na čelu so ga delale starejšega nego je bil v resnici, ustnice je imel ozko napete, kakor bi vsak hip napadal. Ko se je zganił, je segel z roko v lase in bral in bral. Čim dalje je bral, tem bolj se mu je čelo napenjalo, tem bolj so mu ustnice podrhtavale razburjenja in boja. Premotril je pazljivo ovitek in ga nato spustil na mizo.

»Zlodej!«

Vstal je, stopil parkrat po sobi in se ustavil pred zrcalom. Nasmel se je bolestno, ko se je videl zamišljenega in z grdim pogledom. Pritisnil je na zvonec na steni.

Marja je spet pridrsala s starim korakom v sobo in si boječe brisala roke.

»Zvonili ste!«

Gospod se ni ozrl, ostal je pri mizi in segel po papir.

»Recite še enkrat, da je to bilo v zadnji sobi, in Vas pošljem od hiše, ker ne trpim laži. — Govorite!«

Starka se je stresla in motrila gospodov obraz; ker je videla, da se ne šali, je bila v zadregi. Ovila si je s trakom modrega predpasnika palec in sredinec ter povzela počasi:

»Gospod...«

Doktor je ponovil strogo in jezno:

»Zdaj govorite!«

Marja je medtem ovila palec in sredinec že petkrat, razpletla ovojek z enim samim potegljajem in nato menila počasi in boječe:

»Ne, lagati nečem in zato molčim.«

»Molčite?«

»Rajša, mi vsaj ne bo treba od hiše!«

»Torej res?« je vprašal doktor tiho.

Marja je spustila predpasnik in stopila bliže.

»Ampak, gospod...«

»Dobro — zdaj lahko greste!«

Ko je oddrsala, je obstal nekaj časa na mestu, nato se je udaril s stisnjeno pestjo po čelu.

»To je tvoj dom!«

Stopil je k pisalni mizi in otipal v predalu drobno kuverto; ko jo je odprl, je ležal pred njim suh šopek vijolic. Nekaj toplo-bolestnega mu je bušilo v obraz, nato je vzpel roke kvišku in vzdihnil:

»To je tvoj dom!«

Zasmejal se je cinično in vstal. Ko je stopil k oknu, si je rekel polglasno:

»Vlak, vlak...«

Ko so škrtnila vrata, se je ozrl. V sobo je stopila njegova žena in obstala — zdelo se mu je — v čudni zadregi.

»Ali pojdeš?«

Zavedel se je, da je odpravljen na pot, in je zardel. Ko jo je pozorno pogledal, se mu je zdela grda. Nekaj nedoločnega kakor oğabnost ga je spreletelo, vsi njeni pogreški, ki so mu nekdanj vzbujali začudenje, so stopili jasno v ospredje. Stisnil je pesti in si zašepetal v srcu:

»Grda je!«

Prišla je bliže; ker ji ni odgovoril, je stopila k njemu z zapovedovalno gesto, ki jo je v tem hipu sovražil, ter mu položila roko okoli vratu.

»Zakaj ne pojdeš?«

»Rad bi bil enkrat pri tebi,« je rekel, »da ne boš vedno sama.«

Zganila se je, roka ji je lahno zatrepetala, prek obraza ji je letel pol začuden, pol osupel nasmeh.

»Zakaj si to misliš?«

Vprašal se je, zakaj se je zlagal. V prvem hipu ga je bilo sram, potem ga je spreletel občutek, kakor bi zmagoval.

»Veš, ženka moja, zadnje čase se mi je zdelo, da ti ne ugaja več tukaj. — Pusti roko na rami!«

je opomnil, ker je čutil, da jo je hotela odtegniti. »Hočem reči, da ti ne ugaja več to mesto.«

Prijel jo je za roko in jo gladil, kakor bi gladil otroka.

Gospa je pustila roko na rami, zasmejala se in ga pritisnila k sebi.

»Bogve, kaj pleteš. — Iz česa sklepaš?«

Pogledala mu je otroško v obraz, da je za trenutek bil prevzet njenega pogleda, nato mu je šinilo skozi srce kakor curek strupa, da je stisnil zobe, drugače bi bil zavpil na glas. V sencih je čutil odmev vlaka, slišal je šklepet šip in smeh sredi spomina, vse le hipen hip.

»Iz česa sklepam? Zamišljena mi postajaš zadnje dni. — Glej, Erna, tu na čelu je lahna gubica.«

Obrnila se je v stran, pogledala preko preproge po sobi in menila v zadregi:

»A tako!« — Zasmejala se je. »Ker sva komaj šest mesecev poročena? — Ti si res čuden!«

»Povej, Erna, ali si ne laževa oba?«

Prebledela je, skočila pokoncu in se ga plašno oklenila, kakor bi jo bil sunil v srce.

»Josip, ne reci tega!«

Pogledal jo je pazljivo in videl trepet na njenem licu in v njenih očeh strah. Tesno se ga je oklenila in zašepetala:

»Zakaj govoriš tako?«

»Zato, ker je resnica; da je resnica, priča tvoj glas in tvoje razburjenje.«

V njegovih besedah je bilo toliko prepričanja, da je prvi hip spustila roke v naročje, nato se je zavedla in vstala.

»Če lažeš ti — jaz ne!«

Zagorelo mu je v duši, da bi zlomil stol. Iznova je čutil zoprnost v srcu, ponovil si je besedo laž in bilo mu je žal, da jo je izrekel, ker je čutil, kako mu bije v sence: »Laž, laž.«

Žena si je popravljala lase pred zrcalom; zdelo se mu je, da ga skrivoma opazuje izpod trepalnic. Ostal je na mestu ter oprezoval skozi gardine. Zaničeval je samega sebe, da jo tako zasleduje. Žena si je popravila lase in se obrnila. Na ustnih ji je počival nasmeh, kakor bi oznanjal samozavestno zmagó. Stopila je k njemu in mu pogladila lase.

»Josip, zakaj si žalosten?«

Zgodilo se je v hipu; začutil je neskončno žalost v duši in je prijel za roko, ki mu je gladila čelo.

»Pusti — zakaj bi bil žalosten!«

»Zdelo se mi je...«

Potegnil jo je k sebi.

»Sedi k meni!«

Ko je hotela sestiti na zofu, je prinesel žametno klopico izpod stola in jo položil predse.

»Tako sedi, roke položi na kolena in glej mi v oči!«

II.

Ko je sedla, jo je prijel za obe roki in ji gledal v obraz. Njen pogled je bil nejasen, v njeni zenici je daleč, daleč ždelo vprašanje in tesna napetost, kakor bi pričakovala, česar ne more odvrniti.

Mrzel veter je potegnil skozi sobo, da so zavese zavalovile v oknih. Zunaj je škripal po ulici težak voz, kolesa so šklopotala. Siv prah je polnil ulice in veter ga je dvigal do okna.

Gospa se je ozrla; da bi osvobodila roki, se je dvignila.

»Okna moram zapreti.«

»Ne! — Pride Marja.«

Držal jo je za roki in pozvonil. Ko je pričapljala strežnica, je zaukazal.

»Zaprte okna!«

Pomenljivo je zakašljala in rekla v zadregi:

»Saj so bila zaprta.«

Pri odhodu je zmajala z glavo in se ozrla spet med vrati.

»Hudo bo!« je rekla sama pri sebi in je zaprla za seboj. »Naj bo,« je šepetala v brado, »jaz sem si umila roke.« Kakor da so še mokre, si jih je zavila v predpasnik in odšla v kuhinjo.

Gospa je sedela na klopici in skrivaj izkušala osvoboditi roko; Josip je zatisnil oči in počakal, da so se vrata zaprla.

»Ali se še spominjaš, Erna, kdaj sva tako sedela?«

»Moj Bog, kolikokrat...«

Pogledala mu je v obraz tako nedolžno, da ga je obšla zona pred lažjo, ki je spala v njenih očeh.

»Z menoj samo enkrat!« je poudaril. »Bilo je na verandi... Ostani tako in ne umikaj rok!«

Položila je roke nazaj na koleno. Njegov obraz je postajal vedno bolj napet, ustnice so se mu ozko stisnile in so trepetale.

»Zakaj praviš: z menoj?« je povprašala in se izkušala dvigniti. »Kanarčku moram dati vode!«

»Zato je v hiši postrežnica!« je opomnil. »Ali naj jo pokličem?«

»Ne, Josip; pusti rajši in povej, zakaj si danes tak? Imaš spet... ah, pustiva!«

Pobožala ga je po licu in nadaljevala:

»Zakaj ne govoriš kakor nekdanj? Včasih je bilo vse drugače, zdaj...« premolknila je in se igrala z njegovimi prsti. »Ti trpinčiš sebe in mene. Nič ti ni pogodu; v hiši je težka atmosfera.«

»Atmosfera? — To je učena beseda.«

Gospa Erna ga je stresla za roko in vprašala.

»Govoriš, kakor... Ti si slabo spal!«

»Zakaj ne končaš stavka? — Ne, jaz bom slabo spal!« je popravil in izvlekel cigareto.

»Torej misliš odpotovati?«

»Ne!«

»Pa si vendar tako oblečen.«

Kakor bi se bila domislila srečne misli, je rekla:

»Drugo obleko ti prinesem, da se preoblečeš.«

»Ostani tako! — Če je nevarnost, da« — pomislil je in obrnil cigareto v roki, »no, da bi gorelo, je dobro, da je človek opravljen na pot. Tako, da sem vsaj stavek končal. Sedi!«

Potisnil jo je za ramo nazaj, da je klopica škrtnila.

Gospa ga je osuplo pogledala in se delala, kakor bi bila besede preslišala.

»Slišiš, Josip, ali ni bolje, da sedim na stolu; če kdo pride.«

»Kdo bi prišel tako zgodaj; saj vé, da je vse v neredu! — Tak človek bi bil indiskreten.«

»Res indiskreten!« je ponovila za njim. »Toda jaz sedim rajša na stolu.«

»Ostani tako!«

Opazil je, da je na njeno lice legla temna senca. Čutil je njen upor, zato mu je bila njena navidezna vdanost tem bolj zoprna. Pogled mu je šinil na zmečkani papir na mizi, prsti so se mu skrčili notranjega razburjenja; bilo ga je sram prikrite igre.

Prižgal je cigareto in vrgel ogorelo žveplenko daleč v kot; ko je potegnil prve dime, se je posmejal in menil:

»Kako čudna misel mi je švignila mimo; Erna, poglej mi v oči: ali me imaš še rada?«

Zasmejala se je in ga udarila po kolenih.

»Moj Bog, kaj vprašaš!«

Pogledal jo je strogo.

»Ti, ne imenuj Boga!«

Zasmejala se je drugič in ga stresla načajivo za roko.

»Ti si strašno čuden!«

»Nisem kriv. — Saj ni kriv nihče tega na svetu. Vendar —« — Hotel je še nekaj reči, pa je zamahnil z roko in menil: »Čemu vse to...« Otrešel je pepel s cigarete in se prisiljeno zasmejal. Čudno, si je mislil, človek se še smejati ne more več naravno.

Gospa je čutila njegovo prisiljeno vedenje ter ga prijela priliznjeno za podbradek.

»Josip, kako se vedeš danes? Gotovo si ostal doma radi nujnega dela. Motim te!«

Premaknil se je na sedežu.

»Najbrž jaz tebe; pa nič ne dé, če opustiš svoje opravilo; danes ostaneva skupaj!«

Ozrla se je vanj; polprikrita gesta je razodevala zadrego, ki je ni spregledal, ker se ji je na licu pokazala lahna rdečica in so ji prsti komaj čutno trepetali. Zato je naglo in nepričakovano vprašal:

»Katera kazen je najboljša za strahopetnega hinavca?«

Nastal je hipen molk. Smrtna tišina je legla v sobo, zdelo se je, kakor da je ura zastala za trenutek. Gospa se je zdrznila, pozorno napela mišice okoli usten in pogledala moža, kakor bi hotela vprašati: »Kaj veš?« Na njegovih ustnah pa je ležal za hip zmagovalen nasmeh, za njim pa je legla v srce tesna žalost. Zapazil je, da se je nekaj zganelo na ženinem licu, kakor bi bil močan klic vesti priklical neprijeten spomin. Po par hipih se je njeno lice smehljalo kljubovalno kakor prej.

»Saj nisem sodnik!« je rekla in se igrala s prstanom na roki.

V sobi je zopet nastal molk. Josip se je dvignil, stopil parkrat po sobi in pogledal na ulico. Na cesti je bilo živahno vrvenje; ljudje so hiteli, kakor bi morali do večera obiti celo mesto. Vse se je naglo križalo, le na voglu je stal stražnik, znamenje miru in reda, prijazen vsakemu in vendar nezaupljiv tudi bratu.

Josip je potegnil parkrat cigareto in nato vrgel ogorek v kot.

»Kakor misli...« je zamrmral, ko je potegnil s prstom po šipi in se obrnil. Dobro se mu je zdelo, da je našel tako primero uličnemu življenju.

Skozi ozko odprtino med hišami se je videl kolodvor; slišal je rezek pisk lokomotive in zdelo se mu je, da ga je nekaj zbolelo ob strani.

»Vida, Vida...« mu je švignilo skozi možgane, da sam ni vedel, kako in kaj; za hip je videl spet ozki obraz, naslonjen na šipo železniškega voza, potegnil si z roko preko čela in nevede zatisnil oči. Slišal je razločno daljen smeh in čutil še nežen pritisk na roko. »Vida...« je zašepetal ob spominu in tiščal oči, ko je slišal ropot vlaka.

»Glejte, gospod, kako lepa hiša v pobočju!... Srečen, kdor tam v miru živi...«

Z žalostjo ovenčan je živel ta spomin v njegovem srcu. Okrenil se je in čutil ženo ob sebi, ki ga je držala za roko in naglo vprašala:

»Kaj si mislil?«

Vprašanje ga je zadelo neprijetno. Izpustil je njeno roko in se otresel.

»Ah, nič...«

Ko je šlo skozi njegove misli vprašanje: »Kje je svetli dom na prisouju?« mu je bila žena tako zoprna, da se je obrnil od nje. Zdelo se mu je, da stoji neznanki tujec naproti; žena pa je nadaljevala:

»Josip, nekdo te je razžalil!«

Skomizgnil je z rameni in menil:

»Dva sta; če me je sploh mogoče žaliti...«

»Dva?« — je povlekla, trgajoč s prsti zaveso ob oknu; nato se ga je oklenila in rekla s prikritim trepetom, ki je razodeval ali čudno usmiljenje ali zasmeh.

»In tista dva sta strahopetna hinavca? — Pojdi, pojdi, ti vidiš samo strahove.«

Ni je poslušal, ampak nadaljeval počasi.

»... če me sploh more žaliti tak človek kakor je naprimer Požar...«

Za hip se ji je obraz streznil; kakor neprijetna vest je vplivalo nanjo. Zavedla se je naglo in se zasmejala.

»Ne, gospod Požar tebe ne more žaliti, Josip, ker te ne doseže nikjer in nikakor. Kako sploh prideš na tako misel? Ti pa — Požar!«

Sedla je in se začela smejati na glas, med smehom so ji kipeli vzkliki:

»Ti pa — Požar, ti pa — Požar!«

Nekaj časa jo je gledal, nato je čutil v duši gnus, da je stisnil pesti. Udaril bi jo bil, da se ni premislil.

»Ne, saj ga še nisem imenoval; rekel sem samo naprimer in takih primerov je mnogo.«

Vesetje se ga je polastilo ob tem prizoru; vedel je, da ima vse niti v rokah in je čutil, da se je začela zanjka že zategovati. Začel se je smejati.

»Da, to je tak človek; čudno, da mi ni prišlo že prej na misel. — Pomisli, čudno...«

Gospa je stopila naglo k njemu in mu pogledala naravnost v oči.

»Ti, govôri! — Zakaj čudno?«

»Zakaj čudno? — Ali ni to tak človek, ki govori samo zato, da sebe sliši, in ljubi ženske samo, da si laska in množi škandale? V družbi se hvali. — Ti gotovo ne uganeš, česa...«

Molčala je in mu gledala v obraz.

»... tistega hudodelstva, ki ni kaznivo, ker tožnik navadno molči: Nezvestobe! — Občuje z ženskami, ki jim je to junaštvo... To je dobro, da ga še ne poznaš...«

Pogledal jo je in hotel še nekaj reči, pa mu je presekala besedo.

»Toda, Josip, Požar? — Tega ne morem umeti in ne verjeti.«

»To je še dobro, da ne verjameš.«

Če bi bil mogel, bi si bil pljunil v lasten obraz, tako zaničevanje pred seboj in žalost je začutil v tistem hipu v srcu. Ta način igre se mu je za trenutek priskutil.

»Ne, tega ne verjamem...« je ponovila z nedolžnim glasom. »In ti si ga vedno hvalil...« mu je očitala z otroškim poudarkom.

»Seveda! V obraz. — To sem moral!«

Pogledala ga je začudeno in presenečeno ter oprezno nadaljevala:

»Zakaj pa?«

»Potreboval sem ga do danes — in nikdar ni bolj smešen, kakor kadar ga hvalim.«

Zasmejal se je zaničljivo, da je njen obraz postal živa pozornost:

»Zakaj si ga potreboval?«

Zakrilil je z rokama kakor desetleten deček in odgovoril nedolžno:

»Za igro. Igral je vedno za kraljico.«

Zdrznila se je in za trenutek je nastal molk.

»Pri šahu, misliš?«

Prijel jo je za roko in ji pogladil drobne prste.

»No, kje pa?« —

Napetost v njenem obrazu je izginila, stopila je nazaj k mizi s korakom, ki je oznanjal tiho zmago. Ko se je ozrla skozi okno, mu je na obrazu zaigral zaničljiv nasmeh; siknil je skozi zobe polglasno:

»Hinavka!«

Ura je bila tričetrt na devet.

III.

Gospa Erna si je popravljala lase, da bi prikrila napeto nervoznost. Štela je udarce in si privihala nagajiv koder na sence.

»Josip,« se je obrnila, »meni se hoče vedno smejati, kadar se spomnim: Požar je tebi strahopetec, praviš...«

Dvignil je navidez malomarno roko in menil prepričevalno:

»Razodeva ga igra, sem rekel. Zanimiv je, kadar lovi mojo kraljico.«

Poudaril je besedo: zanimiv in dal zadnjemu zlogu tako zaničevalno barvo, da je ženi kri udarila v obraz. Preden se je zavedla, je že rekla s čudnim poudarkom:

»Zanimiv?«

Zapazil je njen prikrit strah, ki je tičal v vprašanju, in se nasmehnil, da mu ni bilo treba takoj odgovoriti. Dvignil je roko, ki ni dosegla namenjene višine in pograbil na mizi zmečkani popir.

»Smešen, recimo — s skrivno potezo napada — ali nisi zapazila? — Moj Bog, česa ne vidiš!

— Pusti okno zaprto!« je pristavil, ko je videl, da se igra v zadregi s kljuko.

»Jaz vaju sicer nisem opazovala,« se je obrnila k njemu in se zazrla v svoje nohte. »Toda, Josip, ali je raditega že strahopetec?«...

Zapazila je skriven smeh na njegovih ustnah in povsila oči pred njegovim pogledom.

»Tega ne trdim, ampak narobe: način njegove igre je posledica in ravno raditega je silovito zanimiv.« Stopil je bliže k njej in ji del roko okoli vratu. Njegov glas bi bil tujemu ušesu sama milina in usmiljenje. »Ti, povej,« je nadaljeval, »ali ni že raditega zanimiv?«

Molčala je za trenutek; videlo se ji je, da narporno premišljuje, nato je zganila z glavo in jo vrgla ponosno pokoncu.

»Meni se ne zdi...« je rekla. Ker se je spet zasmejal, mu je zakrila z roko usta, kakor bi mu hotela nagajati in je opomnila:

»Ta smeh ni lep; zakaj zasmehuješ svojega prijatelja?«

Spustila je roko, obrnila se v stran in brskala z nogo po tleh.

Zapazil je njeno priučeno stoji in nadaljeval mirno:

»Zakaj bi se sramoval resnice! — Ali hočeš imeti še drugih dokazov?«

Okrenila se je in naglo zaprosila:

»Pusti to; jaz grem.«

Pridržal jo je.

»Počakaj, da končam. — Ali veš naprimer, koga prvega pozdravi, kadar vstopi?«

Njen obraz je bil zavzet in osupel; poznal se mu je trudni napor, s katerim je odbijala nevidni napad.

»Ne vem!« je rekla. »Kdo... Ah, nič!« — Zamahnila je z roko in se posmejala. »Ti veš, da ne opazujem, koga pozdravi...«

»Že res! — Vendar veš prav dobro: prišel je boječ v hišo kakor tat in mene pozdravil prvega...«

Vsa napetost v njenem obrazu je izginila; pričakovala je gotovo nekaj drugega.

»Ti si gospodar v hiši in zato —«

»In zato bi moral pozdraviti tebe.«

Nastal je molk. Gospe so se prsi silno naglo dvigale. Skrivaj je pogledala na uro in vzdihnila. Josip je pozorno motril njene kretnje in občutil v srcu fantovsko razposajenost. Že je hotel izpregovoriti toplo besedo, pa mu je zastala v grlu, ker mu je legla, preden je mogel izreči, trpka žalost na srce.

Ko je za en sam hip zatisnil oči, ga je prevzela bridkost, da je stisnil ustnice. V duhu je

videl solčni dom na pobočju in desnico, ki je kazala nanj.

»Bogve, koliko let je imela?« se je natihem vprašal; preden se je spet zavedel, na koga misli, je videl ozki obraz na šipi. Neznana boleost ga je prešinila in občutek, da je uklenjen.

»Vida, Vida!...«

Zanj sploh ni živelo telo, opajal se je ob zvoku, ki je klical v srcu: »Vida, Vida...« Živelo mu je to ime kot znamenje nečesa, kar mu je nekdanj bilo rojeno v duši, ta zvok mu je bil pojem nedosežne in zavržene lepote. Obšlo ga je kopnenje po dolini, kjer je stala svetla hiša. Domišljija mu je slikala vse tako jasno, da je skoraj kriknil: Zagledal je tik pred seboj dvoje modrih, tako toplih oči, da je zamahnil z roko. »Preč!!...« je dahnil in si popravil lase.

»Erna,« je rekel, »stopi v spalnico po revolver.« Njegov glas je zvenel tako odločno in jasno, da je obstala.

»Po revolver? Kaj boš...«

Hotela je vprašati začudeno, pa je padel v besede rahel drget, zato je obstala sredi stavka.

»Dá,« je potrdil mirno. »V omarici je vse skupaj, če nisi preložila. Brez orožja ne morem nikamor in treba je pač pregledati, ali je v redu.«

»V redu? — Saj ne pojdeš nikamor, praviš.«

Odgovarjal je trmasto, da bi ohranila mirnost in zavest. Pogledala je spet na uro in nervozno stisnila pest, kakor bi ji elektrika prešinila roko.

»Orožja se bojim — pojdi sam; moram še telefonirati...«

»Telefonirati? — Komu pa?«

Nastavil ji je tako naglo vprašanje, da je za hip obstala.

»V trg... ne, gospé Požarjevi moram.« Trdo je izgovorila zadnje besede, kakor bi ga hotela z naglasom prepričati.

»Stari gospé? — Ali ni sin pripovedoval, da je šla na deželo?«

Zmedla se je za hip, pa je vendar vztrajala.

»Povprašala bom, ali se je vrnila...«

Skomizgnil je z ramo in menil.

»Kakor več...«

Ko je zaprl vrata za seboj, je odprl nož in prerezal telefonsko žico na hodniku. Kakor bi ga nekaj sunilo, se mu je zdelo, ko je škrnil nož ob žici.

»Do tega je že prišlo,« si je rekel. Stopil je naglo v spalnico in odprl v omarici predalček; v njej je ležal nov revolver. Stisnil je drobno orožje v pest in obsedel nem na postelji.

Ko je videla, da je odšel skozi vrata, je naglo pogledala na uro in si popravila lase. Oprezno se

je splazila k oknu in pogledala na ulico, kakor bi koga pričakovala.

»Vsaj danes še in nikdar več!« je vzdihnila in krčevito pritisnila roki na prsi. Obstala je za hip in zakrilila nato z rokama.

»Svobode in solnca!«

V tem hipu je bila kakor naučena institutka. Nasmehnila se je sama sebi in pritrdila kljubovaje:

»Moram zmagati!« —

V oči so ji prišle solze. Ko se je spomnila svojega moža, si je ponavljala venomer:

»Sovražim ga, sovražim ga.«

Sama ni vedela, kako je prišla do teh besed. Sedla je zamišljeno v kot na zofo in vzdihnila: »Moj Bog, moj Bog!« Spomnila se je, ko se je zavedla: »Ne imenuj Boga!« in v grlu jo je nekaj stisnilo; vest ji je očitala, da nima prav. Stisnila se je na zofo boječé, kakor bi pričakovala smrtne obsodbe.

Zazdelo se ji je, da je zaslišala iz spalnice korake, tako močno ji je bilo srce; dvignila se je, da bi odšla k telefonu. Ko je stopila na hodnik, je pridrsala naproti Marja in jo pogledala postrani, polsovražno, polškodoželjno; nato je začela brisati prah na zrcalu. Gospa je stopila v sprejemnico, pa se je kmalu vrnila.

Z obraza ji je bila izginila vsa kri, držala se je za senca in se skoro opotekala.

»Gospa,« je rekla Marja prestrašeno, »ali Vam je slabo? Bledi ste.«

Erna je s težavo prijela za kljuko in odšla v svojo sobo. Sedla je za mizico, stegnila prste po njej in strmela predse. Sledila je strašna tišina. Par hipov je bila kakor okamenela, nato je sključila prste, kot bi jo bilo kaj zbudlo.

»Ničvrednica!«

Ko je izpregovorila to besedo, jo je zbolelo, potem se ji je zdelo veselo. Prijela se je za glavo in tuhtala.

»Saj ničesar ne vé, pa sem v takem strahu, da se sama izdajam.« Sama sebi se je zdelo smešna v tem strahu. »Zakaj je tak?« se je potolažila; kaj je mislila pod tem, se ni vprašala. Odšla je v spalnico in srečala na vratih Marjo, ki jo je ošinila z ostrim pogledom; mož je sedel na postelji in se igral z revolverjem.

Sedla je k njemu, ga stresla za ramo in bušila v smeh.

»Dragi moj, ti si ljubosumen!«

Njegovo čelo je preletela temna senca; obrnil se je v stran in stisnil zobe v krčevit smehlaj. Za trenutek ni bilo besede iz njegovih ust. Ponovil si je v duhu parkrat njene besede, nato je odrinil njeno roko in rekel zategnjeno:

»Kaj ti ne pride na misel?!«

»Glej,« je rekla v zadregi, »ravnotako se držiš in jaz sem mislila...«

»Česa ti ne misliš!« je odgovoril trdo. Pogledala ga je osuplo in se primaknila bliže. Ker se ni ozrl od revolverja, je počasi nadaljevala:

»Josip, telefon se je pokvaril...«

»Tako?«

Ni zganil z glavo, niti ozrl se ni. V srcu je čutil nejasno čuvstvo, ki je bilo skoro veselje.

»Ti bi torej rada telefonirala?«

»Saj sem že rekla...«

»Prav, ženka moja! Žico sem prerezal jaz sam!«

Nastal je molk. Njene ude je spreletel krčevit sunek, roke so ji postale težke kakor svinec. Le tiktakanje ure na steni je motilo to tišino. Ko se je zopet zavedla, se ga je oklenila, vzklíknila: »Ti?!« in ga stresla. »Dà, dà, ti si ljubosumen, ti si ljubosumen,« je hitela, kakor bi se radovala, da je spoznala njegovo notranjost. »Na svojega prijatelja si ljubosumen!«

»Ne! — Tako sem gotov, da nisem ljubosumen; ljubosumnost je samo izraz negotovosti. Čakaj, da ti dokažem!«

Dvignil je desnico in pritisnil na vzmet. Na nasprotni strani se je sesulo steklo na podobi.

Gospa je za trenutek oledenela, nato se je dvignila in se vrgla bleda in prepadena nazaj na posteljo.

»Moj portret!« je vzklíknila. Naslednji hip je stopila tik pred njega in siknila:

»Kaj si storil?!«

Potegnil je še kadečo se patrono iz valjca in rekel mirno:

»Sliko sem razbil.«

Zdelo se mu je, da je v sobo planil nov zrak, da je laže dihal. Ogledal si je patrono, preden jo je vrgel v kot.

»Torej vidiš, da nisem ljubosumen!«

»Ti si blazen!«

Erna je odšla naglo iz sobe in trdo zaloputnila vrata za seboj.

(Dalje.)

SEGANTINI: AVE MARIA.

Večer. Ave Maria. Zarja gori
v luči zlati, na valovih čoln drhti...
Z brega zvoni — —
Na trudne prsi lega mir noči.

In vse se ponavlja v zrcalu valov:
Dve zarji, dve cerkvi, dva brega, dva glasa zvonov...
Vesla škripljejo — čoln poln ovčic gre domov
s paše v onostran — prepoln je krov...
Zlata svetloba se z volno igra.

In žena z otrokom, ko sveta Devica,
in dva jarčka poleg nje
in močno moževo srce —
njuna duša — plaha ptica...
Zaspanec lega na vse — — —

France Bevk.

NARTE VELIKONJA: POŽAR.

IV.

Ko se je Josip zavedel, da je sam v sobi, se je sklonil, da bi pobral steklene drobce, in je zapazil, da se na preprogi kadi; drobna zamaha je na tleh še tlela.

»Saj že dovolj gori,« je rekel samemu sebi, »ali naj še zunaj začne?« Ugasil je z nogo in obstal.

»To je tvoj dom!«

Kakor bi ga nekaj sunilo, je dvignil roke in zakril ž njimi obraz.

»Ah, moj svetli dom!«

Zasmejal se je bolešno in zamahnil z roko, kakor bi odganjal nadležno misel.

»Vse je laž!«

Te besede so ga stresle.

»Tudi tvoja desnica je lagala, Vida, ker si videla prej v dušo in si prodala mojo misel za svojo. — Vse je laž!«

Ponovil je zadnje besede in zdelo se mu je, da ga nekaj hladi v duši. Zaživelo je pred njim spet dvoje modrih, vdanih oči, ki se niso mogle lagati.

»Ali si tudi ti lagala?«

Vozil se je takrat od svoje neveste; zdelo se mu je, da je ubit in nesrečen. Teden dni je bil na dopustu, teden dni je videl Erno vsak dan, pa si ni mogel dati računa zvečer. Čutil je, da nekaj ni prav ne ž njim, ne ž njo; pripisoval je to vplivu materinega pisma, ki ga je prosila, naj pride pogledat domov. Ko je prišel na kolodvor in segel zaročenki v roko, mu je padel pogled na njeno obleko. Začudil se je, da je nova moda tako nerodna in neokusna; njeni postavi se nikakor ni prilegala.

»Kakor stara poročena žena!« si je mislil in oči so mu nehote merile njeno širino in dolžino. Erna pa je nekaj pripovedovala o aviatikih.

»Ti,« je šepnila, »glej, kako gleda poročnik na levi mojo obleko! — Ti je pa niti pohvalil nisi!« je pristavila žalostno.

Ugriznil si je jezik, da bi ne rekel resnice, in se posmejal.

»Seveda, saj sem zapazil... To je pač najbolj moderno,« je menil. V srcu se mu je bil zbudil zopern občutek.

Poslej je kratko in mrko odgovoril na par vprašanj. Ko je prižvižgal vlak, se je poslovil naglo, kakor bi se mu res hudo mudilo. Bil je nesrečen in nezadovoljen.

Ko se je sedaj spomnil tega prizora, se je zgani in odšel v pisalno sobo, kjer je ležal na mizi zmečkani papir; stisnil ga je in se nato vrnil v sprejemnico ter tam položil revolver in pismo na mizo.

»Tako se je začelo!« je zaključil in nevede nadaljeval spomine.

»Nazaj jo bo spremljal poročnik!« si je mislil, ko ji je mahnil v pozdrav.

Videl je, da je odšla sama, in v srcu je bil nezadovoljen, ker ji je storil krivico. Ko se je zazibalo pero na klobuku skozi vrata in je videl njen samoljubni korak, se mu je prvi hip zdelo potrebno, da je rekel: »Goska!«

Zavedel se je in ga je bilo sram. Kljub temu je ponovil: »Goska.«

V srcu je čutil nezadovoljnost; ko je vlak že drdral, se je naslonil na okno in strmел po dolini. Na drugi postaji je zagledal pod svojim oknom gospodično, ki je vstopila.

»Dovolite, gospod!«

Umaknil se je na vrata v drug kupé, da bi šla mimo, ko je zagledal pred seboj začuden obraz.

»Gospod Erže?!«

Veliko nepričakovanege presenečenja je zazvenelo v teh besedah; spustila je kovčeg in mu ponudila roko. Vlak je že zapustil postajo in drdral dalje.

Pomagal ji je odložiti kovčeg; prišla je k oknu in se naslonila na šipo. Trudil se je, da bi se spomnil priimka gospodične; ker ni bilo nobenege dogodka, ki bi vezal spomin nanjo, si je pomagal z zvijačo.

»Gospodična Mocar,« je rekel, »ali se daleč peljete?«

Zasmejala se je otroško.

»Saj sem vedela, da me ne poznate več. Fantje vse pozabite — bila sem še majhna...«

Povesila je oči kakor v zadregi in si popravila šopek vijolic, ki jih je imela na prsih.

»Jaz sem Vida!...«

Zardela je v obraz kot otrok in obmolnila.

»Gospodična Vida?«

»Dà, rekli ste mi: Vikec, včasi Minkec, pošiljali ste me po cigarete.«

S sladkim naglasom je izgovorila te besede; Josip se je spomnil tamburaškega krožka.

»Dà, osmošolci smo tamburali z Vašimi brati.« Zasmejala se je spet in zatisnila oči.

»In Vi, gospod, ste znali tako lepo!«

Josip se je nasmehnil; bilo mu je strašno nerodno, če je kdo hvalil njegovo tamburaško zmožnost.

»Zapodili ste me spat,« je nadaljevala, »pa sem zlezla skozi priprta vrata pod Vaš stol, dolgi pleteni stol — ali se ga spominjate?«

Ko je pritrdil, je nadaljevala: »Kajne, gospod, kakšen otrok sem bila še?« Josip si je mislil: »Vedno ista!« Hipno mu je prišlo na misel: »Zakaj nisem tega otroka nikdar poljubil?«

»Tisti stol sem pregrnila z zeleno preprogo, da me je krila; parkrat sem Vam zvezala noge skupaj, da ste se jezili na brata. Kakšni ste bili, kadar ste jezno pogledali!«

»Kakšen?« ji je segel v besedo.

»Meni ste se zdeli lepi...« Pri zadnji besedi je čutil, da ji je glas strepetal. Pa je spet povzela: »Neki večer mi je dobro v spominu. Govorili ste o bodočih ženah. Moj brat Robert in Vi. Robert je trdil, da mora biti učena, da moža bolje razume, Vi, da mora biti preprosta, dobro vzgojena v družini. Nisem razumela takrat, šele potem, davno potem se mi je zjasnilo.«

»Kaj se Vam je zjasnilo?«

»Robert je trdil, da so vse ženske enake... Vi ste ugovarjali.«

»Morda so!« je skomizgnil z ramo.

»Ne, niso — že takrat sem bila prepričana o tem in sem z Vami držala. Robert je trdil, da so najbolj zveste učene — vedno je trdil: 'Moja mora imeti ščipalnik,' — Vi ste pravili, da je znamenje zvestobe vdana in dobra gospodinja.«

»Ali sem res tako rekel?«

Zdelo se mu je neprijetno, da mu je tako neposredno izpraševala vest. »Mnogo se izpremeni in pozabi!« je menil navidez malomarno, kakor človek, ki je neprijetno zadet, če mu kdo ugane misel.

»Mnogo se pozabi,« je pritrdila, »toda besed, ki sprožijo nov tek mislim in dejanju, teh človek ne pozabi tako hitro. Dobro sem si zapomnila, — ne zamerite, gospod, če obnavljam take slike, — kolikokrat si Vas predstavljam: sredi debate ste podložili roke pod tilnik in rekli s čudnim, čudnim naglasom: 'Želim si prisojnega doma v miru med smrekami in borovci.' — Takrat sem si želela tudi sama enako.«

»In jaz se tega otroka ne spominjam več!« si je rekel.

»Glejte, gospod,« je pokazala čez dolino. »Kako lepa hiša v pobočju. Kadar se vozim mimo, slišim Vaše besede. Srečen, kdor tam v miru živi med smrekami in borovci.«

Naslonila je svoj ozki obraz na šipo in molče zrla na pobočje. Skozi okno je sijalo solnce na njen obraz, par zlatih las ji je ležalo na licu.

Molčala sta nekaj časa, nato se je ozrla boječe in vprašala vdano:

»Ne zamerite, gospod; koga imate v mestu, da se vozite danes tod?«

Zardel je in pogledal v stran; vprašanje ga je spravilo v zadrego.

»Znance.«

»Znance?« — Igrala se je s cofkom pri dežniku in mu pogledala vprašujoče v oči. »Pravili so, da imate nevesto...«

Z napeto pozornostjo je omenila in zadnjo besedo je izpregovorila sunkoma.

»Vi tudi že vse veste,« je potrdil.

Njen obraz je preletela bolestna senca. Vrtala je z dežnikom v pod in potožila:

»Tudi mene silijo, naj se poročim; saj vem, dobro vem, zakaj!« Jezno je zvila cofek in ga spet spustila. »Uboğa sem; snubi me bogati Križan in ta je grd.« Besedo »bogati« je izgovorila z naglasom, ki je pričal o zaničevanju in uporju v njej. Otipala je vijolice na prsni in jih stisnila med prsti. »Vi boste advokat in gospodična Erna je bogata!«

Ni vedel, kaj je bilo v teh besedah, ali je bil posmeh ali očitek ali priznanje. Vlak se je ustavil, ponudila mu je roko in se poslovila.

»Moram izstopiti! — Zbogom, gospod Josip!«

Ko je prišla na peron, se je obrnila in odzdravila njegovemu zadnjemu pozdravu. Videl je, da je še dolgo stala na peronu in gledala za vlakom.

Ko je premislil njene zadnje besede, mu je bilo žal zanjo. Ozrl se je in zapazil na tleh njen šopek vijolic, ki ga je očitno nalašč pustila tam, da ga pobere.

»Uboği Vikec!« je rekel, »torej kozavi Križan te kupi.« Ni mu bilo prijetno; zamišljen je prišel na stanovanje in vtaknil šopek v kuverto. »Za spomin,« si je rekel. Spomnil se je, da mora pisati nevesti pismo, ker je obljubil. Bil je žalosten, ko je zapazil, da je primerjal Erno z Vido.

»Uboği Vikec!« je menil.

Ob tem spominu se je zganil in naglo stopil k omarici, kjer je hranila žena njegova pisma; poiskal je po datumu nervozno, kakor bi kradel.

»Roža vrtnica, cveti, cveti...« je živelo v njegovem spominu. Ko je razgrnil list, si je stisnil senca in bral: »Roža vrtnica, cveti, cveti... Vem za mirno zavetje in hrepenim po njem, vidim sliko in koprnim za njo: Mlad mož se sklanja nad pisalno mizo, svetilka ožarja njegov obraz.

Kaj si?

Tiho, narahlo trepečejo vrata, nežno kroži bela roka in lice podobno roži boža, boža trudni obraz.

Erna!«

Zabolelo ga je v srcu, ko je to bral, povsili je list in si rekel:

»Lažnik!«

Vedel je, sedaj je čutil, da je lagal, da bi bil moral napisati:

»Vida!«

Bral je dalje...

»Tvoje oko bo govorilo pesem lepote in sreče, dva otroka sama zase si sedeva nasproti; nihče ne sme motiti sladkega doma. Varuj srečo, varuj to luč, varuj to sobo, varuj njen ključ — dva otroka se zapreva vanjo, dva otroka si zazreva v oko, sama, sama...«

Čakaj, da se vse dopolni, čakaj ure, ki bo prinesla resnico, čakaj jo, kakor jo čakam jaz.«

Izpustil je list na tla, poiskal v miznici suhi šopek in ga poljubil.

»Vida, Vida!«

Zdaj je čutil žalost v duši, pred očmi mu je migljala odgovor neveste Erne. Pisala mu je, da bo menda v mestu velika veselica in sama pojde tudi.

»... Kako težko čakam, da bi izvedela, ali bo res; hočem biti lepa...«

V pripisu mu je takrat napisala:

»Trgovec Križan se baje poroči. Rada bi poznala tisto, ki ga vzame — najbrž je njemu enaka...«

Vedel je, da jo je takrat preklel v srcu. »Ubogí Vikec!« si je ponovil takrat kakor zdaj. »Kdo je grešil, da boš delala pokoro?«

Stopil je parkrat po sobi in se nato vprašal:

»Fant, povej, ali to dekle ljubiš in katero sploh ljubiš?!«

Tistikrat si je dokazoval, da čuti do Vide le usmiljenje, in je zaključil, da usmiljenje ni ljubezen. Njegove misli so bile pri Erni, ker je ljubil njeno živahnost in občudoval njeno duhovitost, še trmo ji je pisal v dobro. Le ob trudnih popoldnevih ni bil zadovoljen sam s seboj, le v hipih, ko je delal račun za svoje misli in nagnjenja, le v trenutkih, ko si je predstavljal Erno kot ženo, ni bil na jasnem. »Ali bo dobra žena?« se je vprašal stokrat in stokrat in vsakokrat si je odgovoril: »Ne vem.« Zdaj si je bil na jasnem, da je Ernina slika zbrisala njegove sanje. Tolažil se je večkrat, da ni še nihče dosegel, po čemer je hrepenel. Toliko je čutil, da bi bil Vido vzljubil, če bi bila prej prišla. Verjel je, da ga Erna ljubi, in si ne bi odpustil, če bi jo varal, verjel je, da je edini v njenih mislih; njeno obnašanje je pripisoval površni malomestni

vzgoji. Težko je čakal, da jo poroči in jo priklene samo nase. Drugi teden po poroki je bila njegova prva in zadnja misel žena, ker je bila vedno ob njem; ves srečen se je čutil, če se mu je nasmehnila in mu pripovedovala svoje otročije.

Ko je moral po četrtem mesecu na orožne vaje, je bila vsa obupana. Oklenila se ga je tesno in trmasto menila:

»Pa ostani! — Kaj bom sama; dolgčas mi bo!«

Takrat je čutil, da jo ima rad, da bi dal življenje zanjo. Vrnil se je dan prej, kakor je naznanil, in žene ni bilo doma. Stara Marja ni vedela nič določnega. Neprijetno ga je dirnilo, da je o mraku še ni bilo; vstal je in se odpravil, ko je slišal njen smeh skozi odprto okno. Stopil je bliže in jo videl ob plinovi svetilki, da je segla temni moški postavi v roko.

»Zbogom, gospod Požar; hvala za družbo.«

Njegovih besed ni razumel, samo zasmejala se je in se obrnila na peti. »Ne tako hitro!« je vzkliknila in vstopila.

Josip sam ni vedel, kaj mu je; obrnil se je v stran in rekel sam sebi:

»Tepec!«

Ko se je mudila na stopnicah, so bili zanj hipi mučne nejasnosti.

»Kaj je imela s tem človekom, ki jo spremlja do doma?« Zamahnil je z roko in poiskal cigareto, da se pomiri. Zunaj je slišal par besed — nato so se naglo odprla vrata; žena je vzkliknila in se mu vrgla na prsi.

»Vendar enkrat! — Zakaj nisi pisal, da prideš danes? — Kako mi je bilo strašno pusto doma!«

Sedla je na zofo in odložila klobuk. Josip je bil nase jezen radi prejšnjih misli; toplo jo je bil poljubil in v srcu si je rekel:

»Zdaj vidim, da jo ljubim, ker me žali vsaka senca, ki bi padla nanjo.«

Da dokaže samemu sebi, koliko ji zaupa, je drugi dan povabil Požarja k sebi na šah.

V.

Slonel je tako nekaj časa, ne da bi se zavedal svojih misli. V srcu mu je bilo čudno kakor utrujenemu človeku v mrazu na prašni cesti. Pogled mu je obstal na pismu, ki je ležalo zmečkano na mizi. Segel je ponj in ga bral, kot bi ga imel prvič v rokah.

»Saj boš sama? Pojdeva lahko na izprehod, če hočeš, ali pa ostaneva doma, če ti ni mogoče... Poiščem te v zadnji sobi...«

Tehtal je iznova besedo za besedo, nato je ponovil iz pisma:

»Pridem točno ob deveti uri...«

Stisnil je papir in ga stlačil naglo v žep. »Prav je, da prideš, a ne ostaneš več v zadnji sobi,« se je posmehtil in odšel iskat ženo.

Napravljala se je; stala je pri oknu in nestrpno pogledovala na ulico. Na obrazu se ji je brala razžaljena trma in kljubovalen ponos.

»Kam misliš?« jo je vprašal.

Zataknila je iglo v klobuk in molčala.

Josip je osupnil. Že ji je hotel vreči v obraz pismo, nato se je pomiril, stopil po sobi in ponovil:

»No, kam misliš?«

»Vun; tukaj nisem varna,« je očitala. Ni se ozrla, ampak iskala v torbici ključek in zaklenila predal.

»Sedaj nikamor! — Razpravi se!«

Razdraženo je udarila z nogo ob tla in se zravnala. Na licu je zapazil dvoje solz.

»Zakaj? — Če hočem, pojdem!«

»Če hočem, ne pojdeš! — Do desete nikamor! Odloži klobuk!«

Gledala ga je nekaj časa, kot bi premišljevala, nato je odpela klobuk, stopila k njemu in mu pogledala v oči.

»Ti!« je vzkliknila, »ti, kaj ti je danes?«

Josip je vtaknil roke v telovnik in navidez malomarno stopal dalje po sobi.

»Danes? ... Zakaj vprašuješ? — Recimo, danes mi ni nič ...« je končal in se je ustavil pred njo. »Grda je!« je nadaljeval v duhu.

»Slišiš, Josip, ti si danes bolan.«

»Ne, draga moja; meni se danes bliža zdravje.«

Prijela je za klobuk in se igrala z iglo.

»Jaz pojdem! — Ta atmosfera ...«

Zasmejal se je trudno in potrdil:

»Hudo je; tudi jaz iščem ventila. Sicer pa moraš vsekakor počakati, za izprehod je pre-zgodaj.«

Gospe je padla igla iz roke in se ustavila pred njim. Pobral jo je in jo položil na mizo. Čudna veselost ga je obšla, ko je videl ženino zadrežo.

»Če bi se bila zlomila, bi niti na izprehod ne mogla!«

»Zjutraj na izprehod? — Kaj ti ne pride na misel!«

»Pa ne, če ravno hočeš ...«

Sedel je na stol in nadaljeval:

»Vun hočeš, pa ni še nič pospravljeno! Posebno v zadnji sobi je nered.«

»V zadnji sobi?« se je zdrznila. »Kako ti veš, da je tam ... da je tam nered?« je vprašala v strahu. »Danes še tam bil nisi!«

»Meni se zdi!« je privzdignil obrvi. »Tako se mi zdi.«

Erna je napeto poslušnila; zunaj se je ustavila pred hišo kočija. Ozrla se je skozi okno, prebledela ter se obrnila, da bi odšla.

»V kuhinjo moram!« se je hotela opravičiti, ko je stopila mimo njega.

»Vsekakor moraš v zadnjo sobo prej, da pospraviš, če je mogoče.« Poudaril je zadnje besede tako razločno, da je obstala.

»Če je mogoče ...« je ponovila zmedenno. »Če je mogoče ... Kaj misliš?«

»Mislim namreč ...« je začel. »Ah, nič ne mislim ...« je nehal in umolknil.

Ker se ni ganil, je prijela za kljuko, da bi odprla.

»Ali ne pojdeš? Če bo treba, že pokličem,« je dejal Erže.

Stresla se je, videl je, da jo je posilil jok, in preden se je zavedel, je klečala pred njim in prosila z drhtečim glasom:

»Josip, povej, kaj ti je ... Meni je neznosno. Ta nejasnost!«

Odrinil jo je od sebe.

»Vstani, tako te ne maram gledati. Ne vem, kaj ti je nejasno,« je dejal, ko se je dvignila. »Kar je, veš sama; zakaj bi zdaj razpredala na široko, ti ženka moja ...«

Skozi polpriprta vrata sta slišala udarce ure. Beseda mu je zastala; štela sta udarce, in ko so glasovi odbrneli, molčala še par hipov.

»Devet!« je rekel počasi. »In sobe niso pospravljene.«

Njeno lice je bledelo; videlo se je, da izkuša priti do jasnega sklepa, pa ni mogla in je rekla:

»Glava me boli.«

»Razburila si se,« je rekel in ji je del roko na čelo. »Uboga Erna, uboga moja žena!«

Umaknila se mu je in se obrnila v stran.

»Pusti me! — Hliniš se!«

»Hlinim? — Če govorim lepo, se hlinim, če streljam, sem blazen. — Povej mi, draga moja, kako naj se držim!«

Stopil je nato po sobi in si dejal natihem: »Kaj dela, da ga še ni?« Ti hipi so se mu zdeli strašni.

Gospa je dvignila glavo in vzdihnila.

»Danes te ne razumem ...«

Preko lica mu je letel nasmeh.

»Saj me nisi nikoli ...«

Isti hip je zapel zvonec pri vratih.

»Pustiva!« je zamahnil z roko. »Zakaj si tako razburjena in blede?« je vprašal, ko je zapazil, da se je oprijela mize in si obrisala potno čelo. Njegov obraz je pričal o živahni izmenjavi misli; parkrat mu je lice preletel smehlaj, nato je legla na ustne mirna bolelost.

Erna je vztrepetala, nato ga je jokaje in krčevito objela:

»Bodi dober!« je zaprosila. »Zakaj se ne bi jasno pogovorila?«

»Pogovorila? — Gost je zunaj in ... Kakšna je ta Marja, kje je vendar? — Poslušaj, zdaj zvoni že drugič! — Sam pojdem odpret.«

»Ostani, Josip,« je prosila, »ostani, da poveš, kaj ti je ... da poveš, kaj ...«

»Pusti me! — Zdaj zvoni že tretjič. To je gotovo Požar, ker je pisal, da pride ...«

Ob teh besedah sta ji omahnili roki v naročje, dvignila je prestrašeno pogled vanj in obotavlja vprašala:

»Pisal?«

»Da!« je potrdil malomarno.

Stopila je naglo k vratom, naslonila se nanje in energično poudarila:

»Danes ga ne sprejmeš! — Poslušaj me, da ti povem! — Vse ti povem!«

Dvignila je roko in si obrisala solzo:

»Moraš, Josip! Poslušaj!«

Odmajal je z glavo in opomnil:

»Ni več časa!«

Na licu se ji je brala groza; Josip pa je čutil v sebi čudno slast, da vse razdene in pride do konca, četudi v pogubo. Bil je človek, ki je hotel povsod jasne rešitve.

Takrat je Marja odprla vrata.

»Gospod Požar želi govoriti z gospo.«

Josip je čutil njen čudni poudarek in velel:

»Peljite gospoda v sprejemnico! — Pridem takoj! Gospé pa prinesite vode; slabo ji je.« Ko se je Marja obotavljala, je rekel glasneje: »Hitro, pravim.«

Gospa je medtem omahnila na stol in nepremično zrla na tla. Na njenem obrazu se je naglo menjavala bledica in rdečica.

Marja je spet povzela v zadregi:

»Gospod ni hotel v sprejemnico ...«

»Pa naj počaka na hodniku, da pridem.«

»Hotel je naravnost v zadnjo sobo.«

»Nà, Erna!« se je posmehal, »saj še nisi pospravila!« Njegov obraz je kazal čudno zadovoljnost. »Recite, naj počaka!«

»Marja, recite mu, da me boli glava,« je rekla Erna.

»Ali bi ne bilo boljše, če bi mu povedali, da sem jaz doma?«

Marja je hotela oditi.

»Počakajte, Marja; vrnite se skozi sprejemnico!«

Pokimala je in prijela za kljuko. Ko je odprla, je planila gospa Erna pokoncu in hotela za njo.

»Vun ga pošljite, drugače ga pošljem sama!« je vzkliknila pridušeno.

Josip ji je zastavil pot in jo potisnil nazaj na stol.

»Tu ostani!« je ukazal odločno. »Če je treba, ga pošljem sam!« V njegovih besedah je zvenel zaničljiv srd. Ko se je Marja vrnila, je Josip zaobrnil ključ na hodnik in odšel v sprejemnico.

»O prijatelj, ne zameri, da čakaš,« je izpregovoril. Videl je, kako je gost obstal par hipov osupel. »Lepo, da si prišel, kajti čakali smo te že, pravzaprav čakal sem te ... Prosim, vstopi!«

Požar je zajecjal:

»Dà, ampak ...«

»No, prosim vendar.«

Stopila sta v sprejemnico in sedla.

»Prav kakor bi se bila zmenila, sem doma ostal; hotel sem odpotovati, ker mi brat piše, da se mati ne počuti dobro. Gotovo ti je kdo povedal, da me danes ni v pisarni.«

»Ne, čisto slučajno ...«

Požar je bil presenečen in osupel vsled nepričakovanega sprejema in ni mogel najti prave besede.

»Ne smeš biti hud,« se je opravičeval Josip, »da si čakal toliko časa; ženo boli danes glava in jo moraš oprostiti. Midva bova itak igrala partijo šaha, ali ne?« — Tako mirno je govoril, da je gostu izgínila osuplost z obraza.

»Dobro igra,« si je mislil Požar, ko je slišal o glavobolu. »Naj mi bo šah za pokoro!«

»Ta glavobol je torej vzrok, da si doma?«

»O ne,« je rekel Josip. »To je vse nekaj drugega.« — »Udaril bi ga ravno po preči!« si je mislil, ko je gledal skrbno frizuro Požarjevo. »Božve, čigave žene je las, ki mu leži na rami?« se je vprašal, ko mu je obstalo oko na njegovi suknji. — »Katere figure imaš ti danes?« je vprašal glasno.

»Črne!«

Okrenila sta šahovo desko; po prvi potezi je menil Požar.

»Ali je gospa že dalje časa bolna?«

»O ne, danes je zbolela.«

V sobi se je le tupatam slišal udarec s figuro ob desko.

»Pazi na stol!« je rekel Erže po daljšem molku.

»Hvala!«

»Šah!« je odgovoril Josip. Odvzel mu je tekača in menil: »Danes ti gre slabše.«

»Prav res!«

»Tako!« Zamenjal mu je konja. »Danes igrava najbrž zadnjič.«

Požar je osupnil in je nehote prevrgel kmeta.

»Zadnjič?« je vprašal.

»Dà.«

Premikala sta dalje. Požarju so prsti včasi nervozno zatrepetali, videlo se je, kako mučno mu je sedeti. Josip je opazil njegov nemir in delo mu je dobro. »Kakor bi ga kdo žgal,« se je posmehtil. Vzel mu je stolp in položil roko na mizo. »Mat! Danes je vsaj kraljica ostala.« Josip je vzel z mize cigarete in jih ponudil.

»Cigarete imaš vedno dobre.«

»Vedno iste,« je potrdil. »Pri meni je vse po starem, le z ženo ne vem, kaj je...« Otresel je pepel in nadaljeval: »Izpremenila se je; samo eden je v mestu razen nje, ki bi mi to mogel razjasniti.«

Pri teh besedah se je Požar zganil in naglo vprašal:

»Kdo?«

»Ti sam!« — je naglasil Josip in mu pogledal ostro v oči.

DR. A. BREZNIK: RAZVOJ NOVEJŠE SLOVENSKE PISAVE PA LEVČEV PRAVOPIS.

(Dalje.)

Med posebnosti, ki so se v tem času uvedle v pisavo, pa se niso sprejele, spada tudi stava naslonic ali enklitik. Razlika v stavi naslonic med zapadno slovenščino in drugimi slovanskimi narečji je res precejšnja, zato so se smatrali tedanji pravopisni reformatorji za poklicane, da besedni red pri naslonicah spremené. »Mi smo namreč previdili,« piše sam Svetec-Podgorski,¹ »da se način, kakor smo dozdaj postavljali nenaglašene besedice (breznaglasnice), ne ujema z načinom naših družih slavenskih bratov; da nam je ptujščina v tem oziru jezik mnogo pokvarila.« Treba je bilo torej besednega reda, ki se razlikuje od nemškega in se bliža drugim slovanskim jezikom.

Prvi je na naslonice drugih slovanskih jezikov opozoril menda Cigale v Novicah 1853, 327, kjer je postavil pravilo, da zaimki »me, te, se, ga itd. ne smejo nobenega stavka začeti«. Posebej je navel glede skladnje tale stavek: Kadar človek na jesen pogleda rumenkasto drevje, katero je malo popred še tako čversto zelenelo, obhaja ga navadno neka otožnost, in on sam si ne vé povedati, zakaj; — ali če nekoliko pomisli, uveril se bode kmalo, da ta otožnost njegova izvira odtod, ker se spomni, da je tudi on minljiv.

V praksi so začeli naslonice prvi spreminjati Jeriša, Valjavec, Levstik, Gr. Krek, Trstenjak in dr. Toda kako?

Jeriša² je zapostavljal povsod naslonice, n. pr.: Stanovala je v koči, ki stala je na kurjih nogah. Klatoviteze pa spet jemala je v svoje varstvo ter

obdarjala je (= jih) z blagotinami. Njegova usta vedno so zaperta. Poserčejo mu kerv ter žegečejo ga do smerti itd.

Valjavec je začel z novo stavo v Pesmih I. 1855., kjer je popravil svoje prejšnje pesmi.¹

Levstik, ki je bil tudi mnenja, »da je naše narečje ravno v stavi svojih besed popačeno in poptujčeno skoraj bolj od vsih družih,«² se je teoretično menda drugi lotil naslonic v spisu »Napake slovenskega pisanja«, kjer pa je dovolil še mnogo svobode. Dopusčal je stavo, kakor: se vé, se zna, poleg; to se vé; kdor ne misli plačati, se ne puli za ceno, poleg; ta se ne puli; ko ga vidi, kako tava, mu pomoli vrv. »Serb bi velel,« pristavlja Levstik, »onda mu pomoli; ali tudi: pomoli mu verv; tudi v našem jeziku bi ne bilo neprijetno: tedaj mu pomoli.« Dalje navaja sledeče zglede: Tvoj brat Fedor, že od nekdanj malopridnež, je ubit. »Gotovo bi se,« pravi, »terdo glasilo: Tvoj brat Fedor, že od nekdanj malopridnež, ubit je.«³ Sam je v tem spisu delal take-le stavke: Izgledje, ktere bom tu pretresal, vzeti so skoraj vsi iz neke naših knjig (str. 3). Ali vender bilo bi dosti umevno vsaj tako le (3). Kmeta sem dobro poslušal, in videl sem, da... (26). Ta skaza, če se vterdi v jeziku, nikakor se

¹ N. pr. V Bčeli 1852, 329 je še po starem: Sim dans imel jih (v isti pesmi I. 1855.: Imel sem dans jih, 78); dalje: Sim rastel, želje sim imel (Pesmi: Rasel sem, 79). Sim slišal praviti (Pesmi: Slišal sem praviti). Je zala kakor zaria (Pesmi: Zála je kakor zária, 80), Bčela, I. c., 201: Je v njem monih (Pesmi: Menih je v njem, 153). Bčela, I. c. 137: Je bil otròk, in ta otrok (Pesmi: Otrok je bil, in, 151) itd.

² Nov. 1858: Napake slovenskega pisanja (19).

³ Nov. 1858, str. 19.

¹ Nov. 1862, 74: Slovniški pomenki. Spisal Podgorski.

² Glasnik sl. slov. 1854; ti zgleđi so na straneh 61, 62.

»Poglejte, če gledate en čas, ali vas ne opade želja, da bi skočili čez?«

Čisto nad globino se je nagibala. Skomignil sem z rameni in se nasmehnil.

»Človeka potegne nase. Vas morda ne. Pa mene bi koj. To so taki ljudje, šibki.«

»Hm!«

»Ali ni res tako? Če bi en čas gledala v vrtinec, bi skočila noter, četudi bi ne imela spočetka tega namena.«

Šel sem dalje in bilo me je strah dekleta in kraja. Kadar sem šel čez most, nisem pogledal v globino.

Samo en večer še, ko sem bil žalosten. Videl sem polno senc v globini, ki so se gibale in mi

kimale, grde in strašne, lepe in mile... Zdelo se mi je, da so samomorilci, ki pripovedujejo s strahotnimi, temnimi kretnjami, kot gluhonemi, svoje življenje in opravičujejo pred Bogom in svetom svojo krivdo... Ko sem dalj časa zrl, da razločim njih tajni govor, so se glave in udje izpremenili v listje akacij.

Nekoč sem potem bral v provincialnem listu: »Čez most ob nasipu se je vrgla šestnajstletna deklica in je obležala mrtva. Pravijo, da se ji je omračil um.«

Nisem šel gledat ne trupla, ne sledu krvi. Vsega me je pretresel občutek groze. Most ob nasipu sem krstil za most samomorilcev.

NARTE VELIKONJA: POŽAR.

VI.

Požar ga je osuplo pogledal in se zdrznil.

»Jaz sam? — Kako naj vem...«

Njegova beseda je bila negotova, kakor bi tipal v temi. »Kaj ve?« se je vpraševal.

»Rekel sem!«

Josip ni odmaknil pogleda. Na Požarjevem obrazu se je zganilo, iz presenečenosti je prešlo v piker posmeh.

»Če ne ve in ne pove gospa, kako naj pridem jaz do tega?«

Josipa je žalilo njegovo zbadljivo obnašanje. »Zakaj se posmehuje, zakaj?« Stisnil je pest in rekel trdo:

»Tudi jaz bi vprašal, kako prideš ti do tega, da veš; vprašal bi, kako pridem jaz do tega, da zdravim glavobole, ki so jih krivi drugi.«

»Veš,« je povzel Požar z vedno istim posmehljivim izrazom, »zdi se mi, da si nekoliko ljubosumen.«

Zbadljiva barva njegovih besed je Josipa bolesto dirnila. »Zakaj nastopa, kakor bi imel pravico za to?«

»Nisem,« je rekel, »ker sem na jasnem.«

»Kaj torej hočeš?«

»Izvedeti resnico.«

»Kakšno pravzaprav?«

Požarjeva malomarnost je Josipa razvnela.

»Tako ne prideva naprej!« je vzkliknil, odprl vrata in poklical ženo.

Erna je sedela sključena na zofi in stiskala dlani med kolena. Njen obraz je bil star; poznalo

se ji je, da je izmučena, njene oči so izražale topo in brezbrizno vdanost v usodo. Ko je slišala svoje ime, se je prestrašeno stresla in kri ji je udarila v lice.

»Josip, pusti me!« je zašepetala trudno.

»Pridi sem!« je ponovil.

Vstala je, prišla s trudnim korakom in povešenimi očmi v sobo ter molče sedla k pisalni mizi. Okoli usten ji je igral čuden nasmeh; roke je položila v naročje, Požarja ni pogledala in mu ni odzdravila.

»Kako je grda!« si je rekel Josip in je motril njen izmučeni obraz. »Saj ni več življenja v njej.« Gabilo se mu je, da se je vpraševal, ali je res to njegova žena. »Kako je mučeniška!« Stisnil je obrvi in stopil po sobi.

»No, Erna,« je rekel, »kaj sta imela s tem gospodom?«

Erna je pogledala, kakor bi vprašanje ne veljalo njej; nato se je ozrla v Požarja in dahnila:

»Nič!«

»Nič?« je povlekel Josip.

»Nič!« je ponovila razdraženo, dasi v resnici ni hotela lagati. To mučno vprašanje ji je zaprlo vsako drugo besedo. Zapazila je njegove stisnjene obrvi, povescila spet pogled in nemo pričakovala, kaj pride.

»Prav! In to pismo je nič in tvoji sestanki so nič, tvoje ravnanje je nič? — Hinavka!«

Požar je razprl oči, kakor bi bilo treščilo vanj; vzpel se je in hlastno vprašal:

»Kakšno pismo?«
 »Kakšno pismo? — To tukaj!«
 Josip je izvlekel papir iz žepa.
 »To pismo, ki so ga pisale tvoje umazane roke, prijatelj! — Ali zdaj veš, kakšno pismo?«
 Erni je bilo vse jasno; stemnilo se ji je pred očmi in obstala je kakor okamenela.
 Josip pa je stopil bliže k Požarju in nadaljeval ostro:
 »Kaj meniš, kaj zasluži tak prijatelj, ki pošilja poročeni ženi naznanilo, kdaj jo pride obiskat, ki jo vabi na izprehod, ker moža ni doma, tak dober prijatelj, ki pošilja poročeni ženi poljub že v pismu? — Pusti, žena!« je rekel, ko je segla po papirju. Sklonil se je še bliže: »Govori!«
 »Zahtevaj zadoščenja!« je ravnodušno menil Požar in si popravil frizuro.
 »Zadoščenja? — Hišo bom očistil umazanosti in četudi vržem ženo iz nje. Ti, ki si niti suknje ne očistiš in nosiš lase tuje ženske k moji ženi, ti mi ponujaš zadoščenja? — Ti? Ti mi ne moreš dati zadoščenja!«
 Požar se je umaknil korak nazaj in menil:
 »To sem že davno vedel!«
 Oči so se mu zabliskale, jezno je premeril Josipa in se osmelil, kakor bi bil v lastni hiši:
 »Vem, da si me preziral in me kljub temu vabil na dom. Norčevati si se hotel z menoj; igrati si hotel dvojno igro. Zakaj, te vprašam? Zakaj?«
 Stopil je energično bliže in besede so se mu naglo usipale:
 »Vem, zakaj! — Žaliti si me hotel s svojo srečo, hotel si me ponižati, ponašati si se hotel pred menoj, ker si mislil, da trpim, če pridem sem.«
 Josip se je trudil, da bi razumel; ujel je zadnje besede in vprašal začudeno, preden mu je bil jasen njih zmisel:
 »Trpiš?«
 Požar se je bil razgrel.
 »Da, zabavati si se hotel, igrati se!«
 »Kako to misliš? — Govori odkrito!«
 »Odkrito! — Junak si hotel biti, pokazati si hotel, koliko ženi zaupaš, dasiravno si bil ljubosumen, prvi dan ljubosumen, ko sem vstopil. Na tvojem obrazu sem bral potezo strahu prvo minuto, ko sem prišel skozi tvoja vrata. Že tvoje povabilo je bilo najbrž ljubosumnost. In kljubtemu si se delal prijatelja.«
 Njegov glas se je tresel razburjenja.
 »Žaliti se ne dam!« — je nadaljeval, »posebno ne od tistega, o katerem vem, da me zaničuje, ker se čuti sam boljšega; ne pustim se žaliti od tistega, ki se je hotel zlobno ponašati z najdražjim, kar je meni vzelo.«

Josip je pri zadnjem stavku skočil pokoncu:
 »Ali noriš? — Kdo se ponaša, s kom se ponaša? — Kdo ti je vzelo?«
 »Ti!«
 »Kaj vendar, za vrağa?«
 »In zdaj se še hliniš!«
 Josip je stal kakor pred uganko; Požarjev nastop ga je presenetil.
 »Kaj hočeš vendar?« je razjarjen zavpil nad njim.
 »Le igray, ko vendar veš, da je bila Erna nekdanja moja in prva moja ljubezen!«
 Te besede je izgovoril s čudnim izrazom žalosti, sovraštva in trpkega spomina.
 Erna se je v tem hipu zravnila, prebledela in grozeče pogledala Požarja:
 »Molči!«
 Josip je sedaj razumel pomen njegovih besed in ustnice so se mu trpko stisnile.
 »Tako?!«
 »Dà, prva, ki sem jo ljubil.«
 »Tvoja prva ljubezen? ...« je ponovil skozi zobe. »Tvoja prva ljubezen ... Zdaj razumem vse! — Erna!« je zavpil, »Erna, in o tem si molčala? Že takrat, že pred oltarjem si lažala, lažala do danes!«
 Erni so roke mrtvo ležale v naročju.
 Josipu pa je šumelo po glavi:
 »Bil sem torej zadnja postaja v njeni deklinski sobi! In na vse to sem bil še ponosen!«
 V njem je vse trepetalo, zadet je bil na najbolj občutljivem mestu, bil je ranjen v svojem samoljubju ob misli, da ni bil v ženinih očeh prvi in zadnji in edini od vekomaj. Vsa nezvestoba ženina ga ni toliko pekla, kakor zavest, da je bil ves njegov ponos smešen, brez temelja, da je bila vsa njegova samoljubnost ponižana.
 Ko je zbral misli, je stopil tesno k Požarju.
 »In ti si si vendar upal prestopiti prag moje hiše? Samo radi škandala. — Podlež!«
 »Kar sem, sem postal šele po tvoji poroki. Res je, padam; padam, ker hočem, ker je vse uničeno. In vse bi bilo lahko drugače!«
 Potegnil si je z roko preko čela, kakor bi hotel nanovo pomiriti vse tiste očitke, ki mu jih je vest kdaj priklicala ob samotni uri. »Vse bi bilo lahko drugače,« je ponovil, »če bi bila držala obljubo. Ne bilo bi sovraštva, ne bilo bi maščevanja.«
 Zabliskalo se mu je v očeh.
 »In maščeval sem se, maščeval, ker jo sovražim! Ubila je v meni, kar je bilo lepega, zato sem se maščeval! Morda je velik duh v njej, a njena duša, tvoja duša, gospa Erna, je majhna!«

Glas mu je trepetal. Preden je Josip mogel izslediti pomen njegovih besed, je Požar vzel klobuk in odšel.

Po dolgem premolku se je Josip zasmejal in ji vržel pismo v obraz:

»Zdaj lahko greš!«

Erna se je tiščala na stolu, kakor bi se bila sesula, in je strmela nepremično v moža. Prvič so ji stopile pred oči posledice njenega ravnanja v tako jasni doslednosti. Požarjeve besede so ji brnele v ušesih kot strašna obsodba, čutila je zasmeh v njih, čutila, da jo je obsodil s svojim zaničljivim vedenjem, in hip na hip jo je bolj peklo poniževalno prepričanje, da je bila igrača, samo igrača v njegovih rokah. Prvič je videla svojo krivdo v tako ostri luči; ko je bila sama prevarana, ji je postalo jasno, kako je ž njo v resnici.

Misli so ji obstale pri Josipu. Bilo ji je, kakor bi jo bil kdo sunil; zakrila je obraz z rokami in zaihtela:

»Josip, odpusti!«

Ni se zganil; v srcu mu je bilo prazno; zdelo se mu je, da ne pozna nikogar.

»Zdaj lahko greš!«

Erna je vstala, omahovaje odprla vrata in se zgrudila na posteljo.

»Kako je tako daleč prišlo?!«

VII.

Erna je ihtela na postelji; krčevito je zagrebla obraz v blazino in jecala:

»Kako je tako grozno prišlo?«

Zunaj v sobi je bilo mirno, samo enkrat je zaropotal stol.

»Josip, Josip!«

Zaželela je, da bi ga videla, da bi pokleknila pred nje in ga prosila odpuščanja. Čutila je v srcu nepopisno tesnobo, ki jo je mogla pregnati le njejeva beseda.

»Ljubim ga!« je ponovila sama sebi, kakor je prej trdila, da ga sovraži. Vstala je, se naslonila na komolec in nemo strmela skozi okno.

»Saj je vsega konec!«

Bilo ji je neizmerno žalostno pri srcu; čutila je potrebo po prijazni in topli besedi.

»K njemu moram!«

Že je stala pri vratih, ko so se odprla. Vstopiti je hotel Josip, s klobukom in palico.

Vse besede, ki so ji že bile na jeziku, so zamrle.

Premeril jo je s pogledom in vprašal:

»Kam hočeš?«

Pogledala ga je plašno in skozi solze:

»Josip...« je zašepetala; druge besede ni našla.

»Tvoj vitez je ubežal, samo to ti je pustil za spomin,« je rekel in ji vržel rokavico, ki je bila ostala v sprejemnici na tleh. »Mogoče je mislil, da se bova sabljala. Niti na misel mi ne pride — radi tako dobre žene! — Sram me je!«

V resnici ga je bilo sram. Najbolj ga je jezilo, da je Požar tako samolastno nastopal pred njim, da je v resnici samo tožil, kakor bi bil sam brez krivde.

Erna ni rekla ničesar.

»Ti pa lahko greš, kamor hočeš, za njim lahko greš — z menoj si obračunila!«

Takrat se je Erna stresla in stopila k njemu:

»Ti, reci, da me zaničuješ!«

Josip ni odgovoril, obrnil se je, zaprl vrata za seboj in odšel na cesto. V njem je živela misel, ki mu ni dala obstanka. »Ali bi, ali ne bi?« se je vpraševal in je vendar šel naprej. Na voglu ga je ostrknil težak voz; stisnil se je k zidu in zadel ob otroški voziček. »Oprostite!« je zamrmral, ko je ugledal otroka pred seboj, in je hotel naprej.

Dvanajstletno dekletce se je ujezilo in reklo glasno:

»Kako je neroden!«

»To je njen glas!« si je rekel. Ozrl se je za deklico in ji pogledal v obraz.

»Saj bi moral vedeti, da ni Vida!« Nato je naglo stopil v kavarno. Vzel je mestni kažipot, si naročil črne kave in začel listati po knjigi.

»Tukaj!« si je rekel, ko mu je obstalo oko na iskani strani. »Prav: številka 3, mezzanin.«

Vzel je klobuk in hotel skozi vrata.

»Pridem pozneje!« je rekel natakarju, ki mu je prinesel časopisov in kavo, in je vržel denar na krožnik.

»Pojdem!« se je odločil, ko je stopil par korakov. »Bog ve, ali je doma?« Vedno bolj se je bal, da nekaj zamudi.

Obstal je pred veliko hišo, zavil skozi vhod na dvorišče in odtam po stopnicah navzgor. Zagledal je napis na vratih:

»Vida Križan.«

Pritisnil je na zvonec, in preden se je prav zavedel, so se vrata odprla. Vida je z začudenim obrazom motrila gosta. V osupli zadregi je zardela in mu na pragu ponudila roko.

»Gospod doktor?«

Nato je nadaljevala neprisiljeno:

»Danes odpiram sama, ker služkinje ni doma.«

Josip je vstopil, in ko je sedel v sprejemnici, mu je prišlo vprašanje, kaj pravzaprav išče pri Vidi.

»Kdo bi bil mislil!« je govorila veselo. »Kdo bi bil mislil, da nas obiščete!«

»Res!« je potrdil v zadregi. »Res, nikdar bi ne bil mislil, da...« Hotel je nekaj reči, a sam ni vedel, kaj. »Da bo tako prišlo,« je končal stavek in se zopet vprašal: »Kaj pravzaprav hočem in delam tu?«

Pogled mu je obvisel na moški sliki, ki mu je visela nasproti. »To je on!« si je rekel in bilo mu je čudno neprijetno. »Bog ve, kje je?«

Vida, ki mu je postregla, kakor bi bil vsakdanji gost, je ujela njegov pogled in je opomnila:

»Moježa moža ni. Trgovski opravki naraščajo in vse hoče voditi sam. Včasih ga po cele tedne ni domov. Včasih se zakasni in meni ni prestat. Nekoč sem se mu že peljala nasproti, ker se je zamudil en dan več, kakor je rekel. Ne vem, kako je to! Težko ga čakam.«

Josipa je ta opomba čudno dirnila. »Saj nima več ozkega obraza.«

»In našega Mirka še niste videli. Spi še. Pokazati Vam ga moram.«

Josip se je hotel veselo začuditi, a je videl, da mu govor ne teče. Odprla je vrata in ga peljala v spalnico. V njej je bil mrak, le skozi reže se je kradla svetloba in obsevala težko preprogo na tleh. V vozičku je spalo mesec staro dete. Odprla je okno in potegnila voziček k svetlobi.

»Glejte, to je moj sin!«

Njena beseda je pričala o materinski sreči. Sklonila se je in dojenca pristrčno poljubila.

Josip je nemo gledal ta prizor in trpel nepopisne muke. Življenje pri Križanu si je predstavljal vse drugače; spoznal je, da ne spada v to hišo, in ko je videl, kako Vida neгуje dete, je opomnil tiho:

»Gospa, srečni ste!«

Vida je pomolčala in se oprla na voziček.

»Dà, zdaj se mi zdi, da sem.« Zardela je v obraz in si popravila lase.

»Od začetka sem trpela. Hudo je bilo.« Sklonila se je bliže in pritajeno nadaljevala, kakor bi hotela zaupati skrivnost: »Mož je hodil žalosten okoli in se mi je smilil. Zdaj se čudim sama sebi. Dolgčas mi je, ker ga še ni, tako sem se navadila na njegove korake. Jokala sem vseeno, sama ne vem, kaj mi je bilo. Zdaj imam sina. Vsaj lepši bo od mene, pravi mož.«

Josipu je bilo, kakor bi sedel na žerjavici. »Zakaj pripoveduje to?« Njeno dete se mu je zdelo grdo. »Kako more takega otroka poljubljati.« Vida je bila vsa izpremenjena, samo njene tople, modre oči so bile še vedno iste. Povesila jih je in nadaljevala:

»In preden je zdaj odšel, smo se fotografirali. Čakajte,« je vzkliknila, »dam Vam sliko za spomin, da še pridete! Zakaj Vas sploh ni bilo nikdar k nam?« je vprašala, kakor bi bilo samoposebi umevno, da bi bil moral priti; toda za Erno ni vprašala.

»Ne vem!« je dejal Josip.

Preteklo je par minut, potem mu je prinesla sliko. Josip se ni ozrl, tudi ni zapazil, da ji je roka trepetala, ko jo je položila na mizo. »No, glejte!«

Josipu se je rodila nova misel, in ko je vstal, je vedel natanko, kaj mora storiti: »Ne pridem več! In preseliti se moram,« si je rekel.

Ko se je poslavljaj, mu je na stopnicah opomnila:

»Saj pridete še?«

Zdelo se mu je, da ga prosi; osupel jo je pogledal in videl, da je v očeh imela solze.

»Težko!« je dejal polglasno.

Potegnila si je z roko preko čela in mu naglo dala roko. »Bolje bi bilo, da še zdaj niste prišli!« je povlekla, nato se obrnila in zaprla za seboj, preden je mogel reči besedo.

Odšla je v spalnico, sedla k vozičku in zakrila obraz z rokama.

»Zakaj je prišel, ko je že bilo pozabljeno? In vrhutega je rekel, da sem srečna!«

Dojenec se je zganił; dvignila ga je in ga pridrojila.

»Ubogi moj!«

Na licu so ji stale še solze, pa se je nasmehnila in udarila z nogo ob tla.

»Da sem tako neumna! — Nič!« je rekla in si obrisala solze.

Josip je stal nekaj hipov na stopnicah, nato stisnil pesti in si dejal:

»Nà, zdaj imaš v življenju eno budalost več!«

V resnici mu je bilo žal in je šel naglo domov.

Prvo, kar je zagledal, je bil revolver, ki je še vedno ležal na mizi v sprejemnici. Pograbil ga je in ga jezno vrgel v predal. Strašno pusto in prazno se mu je zdelo v sobi. Pozvonil je.

»Kje je Erna?« je vprašal, ko je prišla Marja.

»Gospa si pripravlja kovčeg.«

»Zakaj?« je osupnil.

»Proč pojde!«

»Kam?«

»Proč,« pravi!

Šel je v njeno sobo in jo našel sklonjeno nad usnjatim kovčegom. Na očeh se ji je poznalo, da je jokala.

»Za njim!« mu je prišlo na misel. »Kam se napravljaš?«

»Domov!«

»Domov? — Mislil sem, da za svojim vitezom.«

»Prosim te, prosim,« je zajecljala vsa objokana. »Ne muči me več!«

»Muči?« je vprašal.

»Poslušaj me, vsaj zdaj pri slovesu! — Kriva sem, a vsaj pri slovesu ne obsojaj več. »Meni je strašno, Josip!« Sedla je in zajokala. »Meni je strašno; vsaj pri slovesu, Josip, odpusti!«

»Ali morem pozabiti, da ne spoštujem več, kjer . . .« Beseda mu je zastala, kakor bi pre-mišljala. ». . . Kjer bi rad ljubil? Ni mogoče in tega ne zahtevaj!«

Erna je motno gledala v njegov obraz. Stopil je po prestreljeni portret:

»Shrani za spomin, da nisem tebe.«

Odšel je v svojo sobo, potegnil Vidino fotografijo iz žepa in jo raztrgal na kosce. Potem je še zavil v kuverto suhi šopek vijolic in vse skupaj zapečatil.

»Naj bo vsega konec!« je rekel in prižgal kuverto v peči. Plamen se je oprijel papirja in po par trenutkih je bil v peči le še siv pepel.

Zdelo se mu je, da je napravil dobro delo, pri srcu pa mu je bilo pust, kakor bi bilo vse izumrlo. Sesedel se je ubit in prazen k mizi.

Erna je vstopila in se mu približala. Zganil se je in jo osorno vprašal:

»Kaj hočeš?«

»Z Bogom, Josip,« je pridušeno vzdihnila. Po licu so ji tiho lile solze.

»Ne igray komedij! Ti ostaneš pri meni, in ker si že napravljena, pojdeva obiskat mojo mater,« je rekel odločno.

Čez deset minut sta stopila v kočijo. Molče in vdano je sedla gospa k njemu.

». . . Kjer bi rad ljubil . . .« je ponavljal Josip sam pri sebi. Erna je slonela v kotu nemo kakor brez življenja.

DR. A. BREZNIK: RAZVOJ NOVEJŠE SLOVENSKE PISAVE PA LEVČEV PRAVOPIS.

(Dalje.)

K sklepu še dve, tri stvari, ki jih je pisava iz te dobe zavrгла.

Kakor stavo breznaglasnic, tako so sprejeli Slovenci tudi hrvaško stavo pri prila-stku. V hrvaščini stoje pridevniki in zaimki tudi za samostalnikom, ne le pred njim, n. pr.: Mene savjest moja tješi. Stane kupovati za kuču svoju. Ravnina ova zove se Mačva. Mjesto ono zove se kali — mejdan. Gospoda ta, koja misle i govore. U jezeru skadarskome kraj brijega crnogorskoga. Po smrti ženinoj pošlje sluge. Prav pogosto se nahaja ta stava pri Vuku.¹

Slovenci so začeli Hrvate in Srbe zgodaj posnemati. Tako pišejo n. pr. Novice že leta 1854 takele stavke: Opravlja važno nalogo svojo, nadušen za imeniten poklic svoj, utemeljitelj letopisa tega, so resnične besede naše itd. (119). J. Šolar je leta 1856. to stavo grajal: »Eni so jo jeli po ptujih slovanskih narečjih vihati . . . golobje domači, car ruski, gora atonska, koledar slovenski itd. namesto domači golobje, ruski car, atonska gora, slovenski koledar, ker se po slovenski navadi more tako reči, uno je pa le

polatinjeno.«¹ Ta opomin ni nič izdal. Slovenski listi so še dalje posnemali Hrvate. Z veliko do-slednostjo so izvajale to pravilo Novice, nekaj manj Glasnik, Stritarjev Zvon in mariborska Zora. Posebno pa se je priljubila ta stava Ljubljanskemu Zvonu, kjer jo nahajamo pod Levčevim in Funtkovim uredništvom (do leta 1895). Vzemimo iz Zvona nekaj zgledov n. pr. leta 1891. Tu piše n. pr. Levec: Velika biblioteka ljubljanska mu je dajala obilo gradiva. In le premalo mislil na zdravje svoje (12). Sošolcem svojim je pa ostal v tako prijaznem spominu (7). Dr. Tavčar: Torej mi je opróstil pregrehe moje (67). Obišči jih, nekdanje prijatelje svoje! Iz osrčja zemelj-skega se začuje (68). Pisec slovenski si bil nekdanj, toda pojma nisi imel niti o starosloven-ščini (69). Kakšne dohodke imaš od profesure svoje? (138) itd. Ko je prevzel uredništvo Zvona Bežek, je bilo te stave konec. Za Zvonom so jo opustili tudi drugi listi. —

Brez uspeha so jezikoslovci priporočali obliko nikdor namestu nikdo, kar se govori še na vzhodu in je jezikovno edino pravilno. Jeziko-slovci so obliko večkrat rabili (n. pr. Caf, Raić,

¹ Maretić, Gram. i stil. hrv. ili srp. knj. jezika, 420 — 422.

¹ Nov. 1856, 312.